

LERMONTOV ÉLETE ÉS KÖLTÉSZÉTE

Írta: Lányi Sarolta

1814—1841

*„Rabok és rabtartók hazája
itt hagylak, szennyfoltos hazám,
te kék mundér, — népem zsandára —
s te nép, mely csak halgatsz bután.*

*Kaukázus bércei talán csak
elrejtnek majd jótékonyan,
pasáid ott meg nem találják,
füllükhöz nem jut el szavam.*

Alig egy évvel korai halála előtt írta e sorokat Lermontov, de semmi sem fejezhette ki találóbban ennek a költőnek helyzetét kora társadalmában. A cári önkény tövén burjánzó elősdi udvaroncok intrikái, a dúsgazdag birtokososztály, a mindenre kapható besúgók, a szolgálékkü cenzorok, kapzsi kalmárok garázdálkodása s a dolgozó nép mindenbe beletörődése — ez volt Lermontovnak, Oroszország egyik legnagyobb költőjének környező világa, amelyet már kora gyermekségében meggyűlölt s amelynek ő is, akárcsak Puskin, áldozatává lett.

Huszonhét évet élt csupán — mint Petőfi —, de az ő rövid költői pályája is elévülhetetlen, örök nyomot hagyott a világirodalomban, az orosz költészet pedig egyik legnagyobbját tiszteli benne.

Lermontov Mihail Jurievics boldogtalan házasságból született. A házasság felbontásának az anya halála vetett véget. A költő hároméves korában árván maradt és apja, aki vagyontalan katonatiszt volt, anyagi okokból kénytelen volt a gyermek nevelését átengedni a szigorú anyai nagyanyának. Így került Lermontov egy tipikus orosz udvarházba. Nagyanyja, Jelizaveta Arszenyeva, a nagy befolyású Sztolipin-családból származott s családi gőgje nem ismert határt.

De a dekabristák 1826-ban kirobbant felkelésének hullámai az ő portáját is súrolták, hiszen a felkelők vezetői valamennyien rokonságban vagy közeli kapcsolatban voltak a legelőkelőbb családokkal. A gyermek Lermontov jól tudta, kik azok, akikről oly izgatottan suttogott a rokonság s akiket — kivégeztetésük vagy száműzetésük után — még megsiratni, meggyászolni is csak titokban lehetett. Nagyanyja házának feudális külsőségei, neveltetésének dinasztikus szelleme sem tudták elnyomni benne a lázadás csíráit. Ifjúkori írásai is valami benső küzdelemről, ellentétes, kiegyenlíthetetlen lelki életéről tanuskodnak. De mihamar megtalálta saját hangját, miközben szabadságért való rajogó áhíta hazájának multjában keres méltó tárgyat, sejtve, hogy a közelmúlt vagy a jelen héroszainak neveit csak rejtve-lopva veheti ajkára vagy tollára.

De ezt a béklyót is ledobja. Szenvedéllyel veti bele magát hazai és idegen költők műveibe. A harmincas évek elején Oroszországot sem hagyta érintetlen a párizsi júliusi forradalom hatása. Lermontov fogékony kedélye sokszorosan visszhangozta a „szabadság“ eszméit. Szín pompás, főtött szenvedélyű orientális mesevilágba menekült, szinte üstökénél fogva emelte ki sajátmagát (s olvasóit is) az akkori uralkodó osztályok üres, nyárspolgári sekélyeséből. Ez a négy éve — 1828-tól 1832-ig — volt a legtermékenyebb. Három drámát és 13 hőskölteményt írt ezalatt s összes lírai költeményveinek

mintegy negyedrésze is ekkortájt kelt. De mindebből még semmit sem ítélt méltónak a nyilvánosságra. Különben, mint a katonai főiskola hallgatója, úgysem gondolhatott volna verseinek kiadására, hiszen még azt is titkolnia kellett, hogy egyáltalán „saját gondolatai“ mernek lenni.

1832-ben írja „Vadim“ című regényét, amellyel — tárgykörét illetően — megelőzte Puskin, aki csak egy évvel később kezdi meg a Pugacev-szabadságharc korából vett kisregényét. „A kapitány leányát“. Lermontov hőse — egy nemesi osztályát odahagyott parasztforradalmár — meggyőződésből csatlakozik Pugacev mozgalomához és még hevesebben, elkéseredettebben lázad, mint társai. Talán ebben a művében nyitott Lermontov legelőször szelepet saját idegenkedésének, sőt gyűlöletének a birtokos osztállyal szemben, amelyből maga is származott. A regény befejezetlen maradt s csak sok évvel szerzője halála után — 1873-ban — látott napvilágot.

A tisztiiskola végeztével Lermontov egyideig a Pétervár melletti Carszkoje-Szelóban teljesít szolgálatot. Nagyanyja protekciójával bejut a legelőkelőbb társaságba, igaz, hogy csak mint névtelen, vagyontalan tisztecske. A nagyvilági környezettől hamarosan megcsömörlik és a költészetben talál igazi kielégülést. 1835-ben megírja „Álarcosbál“ című drámáját, amelyben a század romantizmusa mellett már fellelhetők az orosz szellemiségre annyira jellemző realiztikus elemek is. Hasonló irányt mutat a „Ligovszkája hercegnő“ című regény, amely önéletrajzszerű, de ez szintén csak Lermontov halála után jelenhetett meg nyomtatásban. Amellett ez a könyv mintegy előmunkálat az író legjelentősebb művéhez, a „Korunk hőse“-hez. De erre csak később került a sor. Előbb egy súlyos csapás — Puskin halála — borított gyászfátylat Lermontov lantjára.

A párbajnak, amely Puskin halálát okozta, híre villámgyorsan elterjedt. Lermontovhoz is eljutott. Gyászába mély felháborodás vegyült, amikor leült, hogy megírja nagy versét: A költő halála... s ekkor Puskin még életben volt, bár a halállal vívódott. A verset kéziratban, másolatban már igen sokan olvasták, amikor Puskin kiszenvedett. Ekkor írta meg Lermontov a vers híres befejező sorait, amely leplezetlen vádirat a cár és a környezete ellen. A megtorlás nem késett soká: a cár jónak látta a másik költőt is a halál torkába küldeni. Egy kaukázusi ezredhez helyezték át Lermontovot, ahol javában dúlt a gerillahare. A fiatal költő egyidőre eltűnt a színtérről, de neve már közszájon forgott.

Száműzetése ezúttal nem tartott soká, a cár az előkelő nagymamára való tekintettel, nihamarabb megkegyelmezett a rebellis unokának és a grodnói huszárokhoz helyeztette át. Lermontov azonban nem szívesen hagyta el a Kaukázust, amelynek természeti szépségei, népének egyszerűbb erkölcsi ügy szívéhez nőttek. S még egy oka volt vonakodásának: több más száműzött dekabristával ott ülte le büntetését legjobb barátja, Odojevszki, a tehetséges költő forradalmár. Néhéz szívvel vált meg tőle és a délvidék bűbajos tájaitól, amelyek annyi szépséges költeményt sugalltak a fogékony ifjú embernek. Ott, a hólepte bécek tövében ismerte meg közelről a népet egyszerű, sokszor hősi élete során. Ott hallotta azt a tömérdek népeket, legendát, amelyekből oly sokat szőtt bele saját műveibe. Ezeket már nem kellett véka alatt tartania, az irodalmi közvélemény, élén Bjelinszkivel, már igen sokra becsülte minden egyes újabb írását. Ekkortájt írta a „Démon“-t s még több hosszúlélegzetű verses művet. Közben nem pihent az udvari intrika sem — a költő növekvő népszerűsége a haladó szellemű sajtó hasábjain — szemet

szúrt és csakhamar elérte célját: Lermontov ismét belebonyolódott valami lovagias ügybe és — távoznia kellett a fővárosból. Rövid közbeeső állomás után, 1840 áprilisában „a cár kegyéből” a tegini ezredhez került. Ekkorra már mélységesen megütölte a katonaelet akkor dívó szokásait és elhatározta, hogy kilép a katonai szolgálatból és teljesen a költészetnek szenteli magát. Péterváron nagy port vert fel a regénye, a „Korunk hőse”. Ki nem emlékszik a magyar olvasók közül Pecsorin pompásan megrajzolt alakjára? Századunk elején ugyanis megjelent magyarul és nagy hatása beszívárgott az akkori magyar regényirodalomba is.

A következő év — már végzetes esztendő a fiatal költő rövid életében. Pedig még boldog is alig volt. Nem ért rá boldognak lenni, annyit harcolt önmagában s a rossz világgal maga körül . . . De talán igazságtalanság is azt állítani róla, hogy nem volt boldog. Harcos szíveknek a harc: öröm. Vagy mondjuk így: az egyetlen életforma.

Amikor másodszor száműzték, azt hitte, megszabadult a „rablók és rabtartók honától”, hogy annak „pasái ott meg nem találják”, de csalódott. A „nagyvilág” utána ment a szűzies hólepte bércék közé is: egy kaukázusi fürdőhelyen valami ostoba cselszövény őt is — mint alig négy évvel előbb Puszkint — gyilkos pisztoly elébe állította. Olyan súlyos feltételek közt kellett párviadalra kiállania, hogy erre a helyes szó: gyilkosság. Holttestét órákig mosta záporosó . . .

A cselszövény száalai Pétervárra vezettek. És a cár a költő gyilkosának sietett megkegyelmezni. Hiszen komoly ellenféltől szabadította meg . . .

És mégis a költő kerekedett felül, — a haladás szelleme diadal-maskodott.

LERMONTOV LEONID :

A KÖLTŐ HALÁLÁRA

Elhullott a költő! Porba lökte
A rágalom szennyes szele
Mellében ólom, s mindörökre
Alácsüggedt nemes feje . . .
Nem bírta ki a büszke szellem,
Hogy apró sérelmek gyötörték,
Fölkelt a köz pletykája ellen,
Kiált, egyedül állt . . . megölték!
Megölték! . . . Most miért az álnok
Jajongás, mert végsőt lehelt,
Miért a hangzatos sírámok?
A költő sorsa csak betelt.
Hát nem ti üztétek galádul
Szabad, merész talentumát?
És nem ti, pusztá tréfiáságbul,
Gyújtották fel otthonát?
Vigadjatok most! . . . Összeroppant
A végső kintől elgyötört;
Az égi génusz kilobbant,
A ritka nagy virág letört.